БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИ ИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетиинген.

1953 июль 18 СУББОТА № 137 (2822)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Бистиң чурттуң чону партияны болгаш чазакты долгандыр боттарының хүрээлеңин сырый катыштырып турар (1 арын).

ОБЛКҮҮСКОМДА (1 арын).

Сиген белеткелин бедик темпиже! (1 арын).

Ф. Константинов.—Улус —төөгүнүң тургузукчузу (2 арын).

ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң катышкан пленуму (3 арын).

С. Дурылин.—Улустуң улуг артизи (3 арын).

СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалын даштыкыда канчаар көрүп турары (3 арын).

С. ЛОСЕВ.—Англи-америк колонизаторларның Суданда чимзеиишкиннери (4 арын).

Герман Демократтыг Республиканың премьер-министриниң чанында парлалга ведомствозунуң дыкнадыы (4 арын).

Кореяга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарда корей-кыдат төлээлериниң дыңнадылары (4 арын).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

МАССАЛАРНЫҢ ОРТУЗУНГА НОМНАРНЫ КАЛБАА-БИЛЕ ПРОПАГАНДАЛАП НЕПТЕРЕДИР

Бистиң чуртка культураның эгээртинмес байлактарын тургузарынче Коммунистиг партия болгаш Совет чазак сөксаал чок сагыш салып, эртем, техниканың база литература, уран-чүүлдүң улам ынайгы көдүрлүүшкүнүн чедип ап келген.

Социалистиг культураның шапкын хөгжүлдези болза, бүгү-ле идеологтуг ажылды экижидеринге, ажылчы чонну совет патриотизмниң, пролетар интернационализминиң хөрээнге кижизидер болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын шиитпирлээринче массаны мобилизастаарынга улуу-биле дузалап турар.

Совет Эвилелиниң хөгжүлдезинин бешки беш чыл планы чуртка культураның чаа чечектелиишкининиң калбак перспективаларын ажыткан. Совет кижилериниң доктаамал өзүп турар культуралыг негелделерин долузу-биле хандырар дээш төп болгаш чер-черниң ном үндүрүлгезинин черлери ССРЭ-ниң бүгү националдарының төрээн дылдарынга билиглериниң янзы-бүрү адырларының талазы-биле дыка хөй номнарны парлап үндүрүп турар. Үндүрүп турар номнарның ниити тиражы чылда чүс-чүс миллион экземпляр чедип турар.

Ном чогаал совет өг-бүле бүрүзүнүң амыдыралынче ханызы-биле синнигип кирген. Марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдары улус массаларның ортузунга эн улуг нептерээшкинни алган. Чеченчогаалдың, эртем, техниканың массалыг литератураларынче номчукчуларның сонуургалы ам кажангызындан артык улгаткан.

Ном чогаалдың пропагандазын таарымчалыг тургузуп, ону чоннуң иштинге калбаа-биле нептерелири—күүрүнеге ужур-дузалыг чугула херек. Ону чедиишкиннигге шиитпирлээринге таарымчалыг бүгү байдалдар бисте бүрүн тургустунган. Ном садыглаашкынының четкизи чыл келген тудум калбарып турар. 1949—1952 чылдарда 2.370 чаа ном магазиннери, 200 ажыг киоскилер немештир ажыттынгыдаан. Чуртта ам 368 муң улуг, биче библиотекалар бар. Оларның саны моон соңгаар-даа улам өзер.

Бо ажыл талазы-биле бистиң область база биче эвес чедиишкиннерлиг. Областың культура эргелелиниң ном үндүрер чери чүгле сөөлгү ийи чартык чылдың дургузунда безин очулгалыг болгаш оригиналдыг 260 ажыг янзы-бүрү номнарны парлап үндүрген. Оларның хөй кезии марксизм-ленинизмниң классиктериниң база чечен-чогаалдың литературалары болуп турар.

Аныяк областың ажылчы чоннарының культуралыг деңнелин бедидери дээш партия биле чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында областа культура-чырыдыышкын албан черлериниң, оларның иштинде массалыг библиотекаларның четкизи дүргени-биле калбарып, оларда ном фондулары улам өзүп, ынчангаш олар ажылчы массаже ном пропагандазының төптери кылдыр хуулган. Ооң чижээн Каа-Хемниң Сарыг-Сеп район библиотеказының (эргелекчизи эш Л. Рябцева), Бай-Тайганың Сталин аттыг колхозта көдээ библиотеканың (эргелекчизи эш Т. Пирогова) ажылчорудулгазындан көрүп болур. Эрткен чылын олар 600—6000 чедир ном фондуларлыг турган болза, ам оон барык ийи чыгам катап өскен. Массаның ортузунга ном пропагандазын эки чорудуп, ном делгелгелерин, номчулга конференцияларын эвээш эвес организастап келгени-биле оларда номчукчуларның саны улам-на көвүдеп турар. Ындыг мурнакчы ажылдыг библиотекалар бисте эвээш эвес.

Областа ном садыглаашкынының четкизи аажок калбарган. 9 чыл бурунгаар чүгле чаңгыс ном садыы турган болза, ам 18 ном магазини, 6 киоск бар апарган. Ном садыглаашкынының чүгле саны өскен эвес, харын оларның ажыл-чорудулгазы массаже чоокшулаан, ном тарадылгазын чедиишкинниг шиитпирлеп турар магазиннер көвүдээн. Ылаңгыя Сүт-Хөлде, Чөөн-Хемчикте ном магазиннери (эргелекчилери эштер Лучковская, Петренко) бо чылдың баштайгы ийи кварталдарының садыглаашкын планнарын 100—120 хуу күүсеткилээн.

Областың ном садыглаашкын организациялары болгаш библиотекалар ай, квартал санында хөй-хөй литератураларны ап, ажылга чамдык эки көргүзүглерни чедип ап турар болза-даа, масса чоңга ном пропагандазында, ооң садыглаашкынында четпестер эвээш эвес. Ном садыгларының, библиотекаларның садып алыкчылар, номчукчулар-биле тайылбыр-массалыг ажылы ам-даа дыка кошкак, оларда актив кончуг эвээш. Библиотекарларның, ном садыгжыларының боттарының буруузу-биле библиотекалар, ном магазиннери, киоскилер каш-каш хонуктарда ажылдавайн, хааглыг турар таварылгалар чамдык черлерде амдаа бар.

Ном магазиннериниң, библиотекаларның хөй кезии таарымчалыг оран-бажың-биле хандыртынмаан материалдыг сууру ядыы. Ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидериниң чугула чепсээ—ном чогаалды, ооң пропаганда нептерээшкинин үнелевес, ном садыглакчыларынга, библиотека ажылдакчыларынга дузалашпас чорук, хоорай, көдээниң чамдык партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларынга туруп келген. Ылаңгыя Өвүр, Чаа-Хөлдүң партия, комсомол райкомнары, райкүүскомнар ол чугула ажылче кичээнгей салбайн, дуза көргүспейн барганы-биле эрткен чылда чорткан ном садыглаашкынының шалыпчы айы ол районнарга кончуг четпес организастатынган. Ном тарадылгазында четпестерге областың садыг организациялары база биче эвес буруулуг.

Совет ном дептерни массаже улам чоокшуладыр, ону ажылчы чоннуң эргим чугула, амыдыралчы, культуралыг хереглелериниң бирээзи болдурар дизе, аңаа партия, советтиң доктаамал удуртулгазын, профэвилел, комсомол организацияларының боттуг дузаламчызын хандырар херек. Хамыктың мурнунда ном садыглаашкын база библиотека ажылдакчыларының ажылга харыысалгазын бедидери, билиг мергежилин өстүрери эргежок чугула.

Ном чогаалдың ужур-дузазын угаадып билиндирер чорук, олче массаның сонуургалын көдүрериниң чугула аргазы. Ынчангаш библиотекаларга, ном садыгларынга номнар делгелгелерин, номчулга конференцияларын хөйү-биле организастап, совет ном дептериниң пропагандазын чер болганынга калбартыр, садып алыкчыларның, номчукчуларның санын көвүдедир херек.

Ном садыглары, библиотекалар боттарының хүн-бүрүдеги ажылынга активтиг күжүн чөп ажыглап, оларны дамчыштыр организас-массалыг хемчеглерни боттандырар ужурлуг. Ол ышкаш ном садыгларының, библиотекаларның материалдыг суурун ам-даа байлакшыдарынче, ылаңгыя таарымчалыг оран-бажың-биле хандырып, оларны мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаарынче, мурнакчы дуржулганы нептередиринче областың культура эргелели болгаш партия райкомнары, райкүүскомнар кичээнгейни улгатырза чогуур.

Кижиниң эң эки өңнүү, билиглериниң алдын эртинези—ном чогаалды улус массаже калбаа-биле нептередип, оон-биле ажылчы чоннуң культуралыг өзүлдезин дүргедедиил!

Бистиң чурттуң чону партияны болгаш чазакты долгандыр боттарының хүрээлеңин сырый катыштырып турар

* * *

Совет Эвилелиниң улустарының найыралы кажан-даа тиилетирбес

АЛМА-АТА. Алма-Атаның металл ажылдап кылыр заводунуң ажылчыннарының, инженерлериниң болгаш албан-хаакчыттарының хөй кижилиг хуралы июль 13-те болуп эрткен. СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң шиитпирлериниң дугайын Казахстанның Компартиязының ТК-зының секретары Ж. Шаяхметов дыңнаткан.

Бүдүрүлгениң ажылчыннары, инженерлери, партия, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчылары удаа-дараалаштыр сөс ап турганнар. Партияның болгаш улустуң дайзыны делегей империализминиң агентизи Бериянның хөрээнге удур оларның килеңниг болгаш каргыштыг сөстери чаңгыланып турган. СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалдарын боттарының изии-биле деткип турарын олар медеглеп турганнар.

Слесарь Довыденконуң чугаалааны болза:

—Бистин килеңивисти кандыгдаа сөстер-биле шупгузун илередип шыдавас-тыр. Империалисчи разведкага сатынган, улустуң идегелинче янзы-бүрү арга-биле шургуп кирген болгаш ол идегелди өскерликчи-сатыныкчы сорулгаларга ажыглап турган хоралыг дайзын сойгалап илеретинген. Бериянын хөрээнден политиктиг оваарымчаны алган турар болгаш чүүсүн, туннелдерни кылыр бис. Төрээн чурттуң бо өскерликчизиниң бужар баык үүлгедиглерин чок кылырының талазы-биле СЭКП ТК-ның Президиумунуң ап торуткан шиитпирлиг хемчеглерин бүрүнү-биле түүлдүг деп көрбүшаан, Коммунистиг партияны, Совет чазакты долгандыр улам-на сырый катыжар бис.

Аныяк слесарь Коломыченко ынча дээн:

— Дем катышкан демиселдиң болгаш күш-ажылдың чылдарында каннатынган болгаш хынатынган совет улустарының эң ыдыктыг найыралынче бодунуң кем-буруулуг үүлгедиглери-биле Берия халдаан. Ынчалза-даа чүү-даа болуп шыдаваан. Бистиң чуртувустуң улустарының акы-дүңмалышкы найыралын, партияның, чазактың болгаш улустуң чаңгыс-эвин үрээр чорук кымгаа, кажан-даа шыдатынмас. Бистер орустар, казахтар, узбектер, украиннер болгаш өске-даа бүгү совет улус Коммунистиг улуг партияның удуртулгазы-биле коммунизмни сырый кады ажылдажылга-биле тургузуп турар болгаш тургузар бис. Партияның XIX съездиниң төөгүлүг шиитпирлериниң чедиишкиннигге күүселделери дээш демиселге бодувустуң күжүвүстү харамнанмазывысты бистиң партияның Төп Комитединге бүзүредип тур бис.

Хуралдың киржикчилериниң чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алганы шиитпирде СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалдарын бүрүнү-биле чүүлдүг деп көрүп турар.

Казах ССР-ниң эртемнер Академиязына, Алма-Атаның аар машина тудуунуң заводунга, хөвен аргыыр фабрикага, Туркестан-Сибирь демир оруунуң эргелелинге ол ышкаш хуралдар болган. Алма-Атаның ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле кады Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлеринге боттарының долу деткиишкининиң дугайын, совет чурттуң улустарының найыралын быжыглаарынга, совет күрүнеиниң күжүн болгаш күчү-шыдалын быжыглаарынга долу шиитпирлииниң дугайын, коммунизмниң чырыткылыг бедиинче бурунгаар чоруурун медеглеп турарлар.

(СЭТА).

* * *

Совет күрүнеиниң күчүзүнүн тодаргай көргүзүү

РИГА. Риганың бүдүрүлгелеринге ажылчы чоннарның хөй кижи киржикчилиг хуралдары болган.

Риганың судно септээр заводунуң котёл цехинге чүс-чүс ажылчыннар, инженерлер, техниктер болгаш албан-хаакчыттар чыылганнар. Партияның болгаш совет улустуң дайзыны Бериянын партияга удур болгаш күрүнеге удур ажыл-чорудулгазының кемниг хөрээн чылча шаварының талазы-биле хемчегни алган СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалының дугайында партияның Сталинский райкомунуң секретары эш Спалванын илеткелин олар дыңнааннар.

Хуралга сөс алган эш Пиляевтин чугаалааны болза:

—Бистер, судно тудугжулары даштыкы капиталдың хөлезиленикчизи, өжээтен авантюрист Бериянын чүдек-бужар чоруун каргаал. Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр улам сырый катыжарывысты заводтуң коллективиниң мурнундан бүзүредип тур мен.

Риганың вагон тудуушкун заводунуң коллективиниң хөй кижи киржикчилиг хуралынга мартен суугунуң улуг мастери эш Фельдманистиң чугаалааны болза:

—Чоннуң дайзыны Бериянын кем-буруулуг үүлгедиин чылча шаварының талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни ап чорутканы дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга боттарывыстың чүректеривистиң ханызындан өөрүп четирдивис. Бистиң Төрээн чуртувус улам-на күчү-шыдалдыг болзун дээш боттарывыстың бүгү күжүвүстү харамнанмазывысты Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка бистер, Риганың вагон тудугжулары бүзүредип тур бис. Совет күрүнеиниң күчүзүн күжениишкиннигге күш-ажылывыс-биле быжыглаар бис.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүг деп көрүп турар резолюцияларны хуралдарның киржикчилери хүлээп алганнар.

(СЭТА).

Улам-на серемчилелдиг болур бис

НАЛЬЧИК. Кабардияның хоорайларында болгаш суурларында оруктан бичии-ле чайладыр идилгелерин кым-на оралдажыр болдур, ол боду оруктан чайладыр шиитпирер. Бис улам-на серемчилелдиг болур бис, ынак Төрээн чуртувустуң күчүзүн улам быжыглаарынга бүгү күжүвүстү бээр бис.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирин изии-биле чүүлдүг деп көрүп турар резолюцияларны ол хуралдарга хүлээп ап турар.

(СЭТА).

ОБЛКҮҮСКОМДА

Областың колхозтарында, МТС-теринде болгаш совхозтарында мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле социалистиг чарыштың чоруп турарының дугайында

Областың колхозтарында, МТС-теринде болгаш совхозтарында мал чеми белеткээр талазы-биле социалистиг чарыштың чоруп турарының дугайында айтырыгны ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитеди бо чылдың июль 16-да чугаалажып көрген. Эрткен 5 хонуктуң дургузунда мал чеми белеткеп алыр талазы-биле Бии-Хем район эки көргүзүглерни чедип алганын облкүүском демдеглээн. Ол район сиген кезериниң планын июль 15-ке чедир 38,7 хуу, сиген сараттаарының планын 22,2 хуу, силос салырының планын 15,8 хуу күүсеткен.

Районнуң колхозтарының талазы-биле «Красный пахарь» колхоз эки көргүзүглерни чедип алган. Ол колхоз сиген кезериниң планын июль 15-ке чедир 52,5 хуу, сараттаарының планын 32,5 хуу күүсеткен. Мал чеми белеткээринде ажылдап турар колхозчуларның ортузунда тайылбыр-массалыг ажылды эки тургускан болгаш социалистиг чарышты калбарткан.

Ындыг-даа болза, районнарның колхозтарының, МТС-теринин, совхозтарының хөй кезиинде мал чеми белеткээриниң темпизи кончуг куду деп чүвени облкүүском демдеглээн. Сиген белеткеличин планын областың колхозтары июль 15-ке чедир чүгле 5 хуу, силос салырының планын 9,4 хуу күүсеткен. Ылаңгыя Эрзин, Тес-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Сүт-Хөл районнарның колхозтарында мал чеми белеткээриниң ажылын кончуг багай организастаан.

Ол ышкаш областың машина-трактор станцияларында болгаш совхозтарында мал чеминиң белеткелин кончуг багай чорудуп турар. Мал чеминиң белеткелин чорударының планын областың совхозтары июль 15-ке чедир 4,3 хуу, а МТС-тер 4,2 хуу күүсеткен.

Мал чеми белеткээрин эки организастааны дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир кызыл тугун Бии-Хем районга (СЭКП райкомунуң секретары эш Сорокин, райкүүском даргазы эш Хорлуг-оол, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер эргелелиниң начальниги эш Дутов) тыпсырын ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому шиитпирлээн.

Ол ышкаш мал чеми белеткээриниң талазы-биле эки көргүзүглүг болганы дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң колхозтар аразында шилчиир кызыл тугун Бии-Хем районнуң «Красный пахарь» колхозунга тыпсырын шиитпирлээн.

Областың колхозтарының, совхозтарының, МТС-теринин болгаш сиген белеткелинде база силос салыышкынында ажылдап турар бригадаларның, тус-тус кижилериниң аразынга сиген белеткелиниң планын хуусаа бетинде күүседирери дээш, шилчиир кызыл тукту чаалап алыры дээш социалистиг чарышты удуртурун болгаш бо ажылды эки организастаарын көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдиң область эргелелинге, райкүүскомнарга, колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-теринин удуртукчуларынга облкүүском дааскан.

Сиген белеткелин бедик темпиже!

Ажылдың темпизи дүргедеп турар

Улуг-Хем районнуң Хайракан сумуда Мичурин аттыг колхозтуң Демир-Сугда болгаш Баян-Колда мал чеми белеткеп турар ийи бригадалары чоокку хүннерге чедир 46 топна силосту салып, 400 центнер сигенни сараттап алган. Сиген ажаап алыышкынында комсомолчулар Анай-оол, Мөмүк-оол олар хүн нормазын 120—130 хуу күүседип турарлар.

Колхоз төвүнде 20 уруглар турар яслини организастап тургускан чорук ие-хереженнериниң колхоз бүдүрүлгезинин ажылынга киржилгезин улгаттырган. Ам Демир-Сугда болгаш Баян-Колда сиген бригадаларында 30 хереженнер ажылдап турары бо дугайында тодаргай барымдаа болур-дур.

Сиген ажылында күштер улам немежип, ажылдың темпизи сөөлгү үеде дүргедеп турар.

Баштайгы үш хүнде

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары сиген кезилдезин июль 7-де эгелээн, ол ажыл амгы үеде долу күш-биле уламчылап турар.

Ажылдың баштайгы үш хүннеринде Оруку-Шынаа болгаш Хем-Аксы шөлдеринде 2 улуг сараттар тургустунган. Колхоз бо чылын ниитиниң малынга 38 муң центнер сиген белеткээр сорулгалыг. Аът машиналарындан ангыда сиген шөлдеринде холдуң 31 кадыырлары-биле база кестирип турар, бөлүп сараттаарында болгаш өске-даа дузалал ажылдарда 57 колхозчулар бар.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА, СОВХОЗТАРЫНДА СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИНИҢ БОЛГАШ СИЛОС САЛЫЫШКЫНЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЕЭЗИ

(1953 ч. июль 15-те, хуу-биле)

Районнар	Белеткээн сиген	салган силос
1. Бии-Хем	22,2	15,8
2. Тожу	8,7	
3. Таңды	8,6	3,1
4. Каа-Хем	8,6	17,6
5. Улуг-Хем	7,5	22,1
6. Чөөн-Хемчик	7,2	
7. Кызыл	5,5	5,0
8. Чаа-Хөл	3,5	19,0
9. Бай-Тайга	2,9	0,5
10. Эрзин	2,3	14,0
11. Тес-Хем	2,2	
12. Барыын-Хемчик	0,7	0,6
13. Өвүр	0,6	
14. Сүт-Хөл		0,5
Совхозтар		
1. «Элегес»	8,6	
2. «Өөк»	5,5	0,5
3. «ҮТКА 25 чыл ою»	1,9	
4. «Барлык»	1,5	

В. В. Маяковскийнин төрүтүнгениниң бээр 60 чыл болганынга

КИЕВ. Украинаның хоорайларында болгаш суурларында В. В. Маяковскийнин чогаал ажылының дугайында лекцияларны болгаш беседаларны чорудуп, делгелгелерни организастап турар.

Шүлүкчүнүң төрүтүнген хүнүнден бээр алдан чыл болганын демдеглээри-биле июль 7-де Киевке Украин ССР-ниң эртемнер Академиязының ниитилел эртемнериниң салбырының институттарының эртем сессиязы болган. Сессияның ажылынга эртемденнер, чогаалчылар, литература шинчилекчилери, украин литератураның Т. Г. Шевченко аттыг институдунуң эртем ажылдакчылары киришкеннер.

(СЭТА).

Улус — төөгүнүң тургузукчузу

★ ★ ★

Москвада М. В. Ломоносов аттыг Күрүне университединге номчаан лекцияның допчулалы

★ ★ ★

I.

Коммунистиг партияга удуртурган совет улус коммунизмни чедиишкинии-биле тургузуп турар. Амыдыралдың бүгү байлаан тургузуп турар ажылчы чон болза, төөгүнүң ёзулуг тургузукчузу болур дээр дугайында марксисчи өөредигни бистиң улустуң чедиишкинниг тиилелгелери чаа күш-биле база катап бүзүредип турар.

Ниитилел дугайында марксисчи өөредиг болза, ниитилелдиң хөгжүлдезиниң хоойлуларының объективтиг характерин тооп көрбейн турган реаксылыг, идеалистиг социология-биле эптеш чок демиселге тывылган болгаш улам хөгжээн. Ниитилелдиң хөгжүлдезиниң хоойлуларын билир шаа чок буржуаз социология улус массаларның төөгүге шиитпирлиг ролюн тооп көрбези чайлаш чок болуп турар. Ол, ниитилелдиң төөгүзүн ийи чаңгыс шылгарангай кижилерниң—хааннарның, полководчуларның, албан-дужаал ээлекчилериниң ажыл-чорудулгазы болур деп турар. Реаксылыг, субъективтиг бо үзел болза, төөгүнү анаа-ла таварылга болган хоозун чүве болур, анаа корум-чурумну ийи-чаңгыс шылгарангай кижилер киирип тургузар деп ынчаар билип турарындан үнүп турар. Ийи-чаңгыс төөгүлүг дээр кижилерниң ажыл-чорудулгазын болгаш тура-соруун төөгүнүң кол шимчээр күжү кылдыр көөр чорук болза, ниитилел эртеминде субъективизмниң болгаш волюнтаризмниң илерээшкини болур.

Төөгүнү реаксылыг, идеалистиг ёзу-биле көөр чорукту Россияга народниктер, эсерлер «маадырлар» болгаш «мөөн чон» деп теориязы-биле суртаалдап, нептередип турганнар. Народниктер-биле эсерлер чонну төөгүге кандыг-даа ужур-дузазы чок, үүнү-даа билбес, анаа бир масса кылдыр көрүп турганнар. Бир эвес улус массаны ойлуктуг бодалдыг кижилер, маадырлар баштаар болза, ол харын өске херек-тир деп санап турганнар. Үүгле ындыг таварылгада ол масса төөгүге чамдык бичии дөметкиг болу бээрлер деп турганнар. Народниктер биле эсерлериң көрүп турарын ёзугаар алырга төөгүлүг бүгү болуушкуннар кандыг-бир маадырның бар турганындан, оон тура-соруундан болгаш ажыл-чорудулгазындан хамааржыр болуп турар. Төөгүнү идеалистиг, эртемге удур ёзу-биле көөр чорук амгы үениң бүгү буржуаз социологтарының билир-ле үүвези ол болуп турар.

«Шылгарангай» кижилерни төөгүнүң тургузукчулары кылдыр көөр субъективтиг теория империализм үезинде эң реаксылыг күштериниң чепсээ апарган. Амгы үениң буржуаз философиязының болгаш социологиязының бир сургалыг төлөлекчизи—Бертрон Расселдиң бижээни болза: «Бир эвес үүс-үүс кижилер чажында-ла, XVIII векте өлүртүп каан турган болза, амгы үениң делегейи турбас дээрзинге бүзүрээр мен». Оон оон ынай бижээни болза, бир эвес Бисмарк чажындала өлүп калган турган болза, Европаның сөөлгү 70 чылдар дургузунда төөгүзү сыр өске болур ийик. Философчу база өске бир реакционер—Джон Дьюм болза: «Салым чаяанныг, бурган хайырлаан өттүр көөр арга-мергежилдиг кижилер төөгүнү кылып турар» деп бижип турар.

Капитализмниң ниити кризизи тулуп чедип келирге, улус массаның капиталистиг кулданыышкына удурланыышкына улам калбарып келирге буржуазия болза, характерлиг хевири эрге-чагырганы чаңгыс күүлүг холга бээриниң идеязы болуп илеретинип турар фашистиг орукче улам шилчип турар. Буржуаз социологтарның массаны көөр хөнү чок чоруу, оларның массадан коргар, массадан бодун бедик көрдүүп, массаны херекке албас, тооп көрбес чоруу болза, өөрүкчүлериниң хуузунда эрге-ажыын хараар чоруун болгаш оларның бодунуң тергиидекчи байдалын кезээ өөнгеде турар кылдыр быжыглаар дээш кызыдып турарын илередип турар.

Субъективтерге удурланыштыр марксизм болза, ниитилелдиң хөгжүлдезин кандыг-бир «шылгарангай» кижилерниң тура-соруундан болгаш күзелинден хамаарылга чокка, төөгүнүң шыңгыы хоойлужутунган чорудулгазы кылдыр көрүп турар.

Ниитилел тургузуунуң төөгүлүг үе бүрүзү кандыг-бир ийи-чаңгыс төөгүлүг кижилерниң туразы-биле, кандыг-бир принциптер-биле, идеялар-биле тодаргайлатынып турар эвес, харын материалдыг байлакты бүдүрериниң аргазы-биле тодаргайлатынып турар. Бүдүрүлгениң аргазы кандыг болдур, ниитилелдиң боду, оон идеязы болгаш тургузуу шак ындыг болур. Ниитилелдиң социалдыг, политиктиг болгаш угаан-медерел талазы-биле амыдыралы материалдыг байлакты бүдүрериниң аргазының аайын эдертип болур. Ынчаарга бүдүрүлгениң аргазының характери болза, черле ынчаш, ниитилелдиң материалдыг бүдүрүкчү күштериниң, хөгжүлдезиниң деннели-биле тодаргайлатынып турар. Бүдүрүкчү күштериниң өскерилгези бүдүрүлге харылзаазын база өскертип турар. Кижи ниитилелдиң төөгүзү болза, хамыктың мурнунда бүдүрүкчү күштериниң болгаш бүдүрүлге харылзааларының төөгүзү, бүдүрүлге аргаларының чавыс чадазы бедик чада-биле солужарының төөгүзү болуп турар. Ынчалза-даа бүдүрүлгениң кол күжү болза, материалдыг байлактың бүдүрүкчүлери ажылчы чоннар болур чүве болганда, ниитилелдиң төөгүзү ынчангаш хамыктың мурнунда масса ажылчы чоннарның бодунуң төөгүзү, улустарның төөгүзү болур.

Улус массалар материалдыг байлактың бүдүрүлдезин боттандырып турган, оон бурунгаар хөгжүлдезин хандырып турар. Олар үүгле материалдыг байлакты тургузуп турар эвес, харын угаан медерелдиң культуразының эртинелиг улуг эртинелерин база тургузуп турар. Ёзулуг уран-чечен чогаал болза, кандыг-бир байдал-биле улус чондан үндезилетинип тургустунары ыяавыла болур. Эң эки композиторлар бодунуң музыка аялгаларын чоннуң аялгазындан алган болур. Улуг шүлүкчүлериниң, чогаалчыларның дылы чоннуң дылы болур. Прометей, Фауст, Илья Муромец, Василиса Прекрасная чижектиг чогаалдарны чоннуң чогаадыкчы чоруу кылган.

Марксизм болза, бир-ле дугаарында төөгүнү улус массаның шиитпирлиг ролюнга үндезилеп, социологияны эртем ёзузунуң үндезининге тургускан.

II.

Төөгүге улус массаның ролюнуң дугайында марксистиг өөредиг бодунуң бадыткалын мөлчүткеннериниң мөлчүкчүлерге удур аңгы демиселинден, социальдыг революциялардан, ниитилелдиң мурнакчы аңгыларының ажыл-чорудулгаларындан хамааржыр болуп турар. Төөгүнү идеалистиг, эртемге удур ёзу-биле көөр чорук амгы үениң бүгү буржуаз социологтарының билир-ле үүвези ол болуп турар.

«Шылгарангай» кижилерни төөгүнүң тургузукчулары кылдыр көөр субъективтиг теория империализм үезинде эң реаксылыг күштериниң чепсээ апарган. Амгы үениң буржуаз философиязының болгаш социологиязының бир сургалыг төлөлекчизи—Бертрон Расселдиң бижээни болза: «Бир эвес үүс-үүс кижилер чажында-ла, XVIII векте өлүртүп каан турган болза, амгы үениң делегейи турбас дээрзинге бүзүрээр мен». Оон оон ынай бижээни болза, бир эвес Бисмарк чажындала өлүп калган турган болза, Европаның сөөлгү 70 чылдар дургузунда төөгүзү сыр өске болур ийик. Философчу база өске бир реакционер—Джон Дьюм болза: «Салым чаяанныг, бурган хайырлаан өттүр көөр арга-мергежилдиг кижилер төөгүнү кылып турар» деп бижип турар.

Капитализмниң ниити кризизи тулуп чедип келирге, улус массаның капиталистиг кулданыышкына удурланыышкына улам калбарып келирге буржуазия болза, характерлиг хевири эрге-чагырганы чаңгыс күүлүг холга бээриниң идеязы болуп илеретинип турар фашистиг орукче улам шилчип турар. Буржуаз социологтарның массаны көөр хөнү чок чоруу, оларның массадан коргар, массадан бодун бедик көрдүүп, массаны херекке албас, тооп көрбес чоруу болза, өөрүкчүлериниң хуузунда эрге-ажыын хараар чоруун болгаш оларның бодунуң тергиидекчи байдалын кезээ өөнгеде турар кылдыр быжыглаар дээш кызыдып турарын илередип турар.

Субъективтерге удурланыштыр марксизм болза, ниитилелдиң хөгжүлдезин кандыг-бир «шылгарангай» кижилерниң тура-соруундан болгаш күзелинден хамаарылга чокка, төөгүнүң шыңгыы хоойлужутунган чорудулгазы кылдыр көрүп турар.

Ниитилел тургузуунуң төөгүлүг үе бүрүзү кандыг-бир ийи-чаңгыс төөгүлүг кижилерниң туразы-биле, кандыг-бир принциптер-биле, идеялар-биле тодаргайлатынып турар эвес, харын материалдыг байлакты бүдүрериниң аргазы-биле тодаргайлатынып турар. Бүдүрүлгениң аргазы кандыг болдур, ниитилелдиң боду, оон идеязы болгаш тургузуу шак ындыг болур. Ниитилелдиң социалдыг болгаш өскөөниң мөлчүтүрген бүгү массаларын бодун долгандыр катыштыргаш, оларны капитализмни штурмнаарынче баштап, мөлчүлгениң бүгү хевирлерин узуткап чок кылып шыдаар аргалыг. Оон бо ролю болза, хамыктың мурнунда капиталистиг бүдүрүлгениң системазында оон туруп турар байдалындан шак ындыг болуп турар. Пролетариат болза, капиталистиг бүдүрүлгениң чорудулгазындан сырый катыжар, организастатынар, чурумчутунар.

Демиселдиң эң чоокку болгаш эчис сорулгазын айтып турар экономиктиг объективтиг хоойлуларның билиинге даянган марксисчи партия ажылчын аңгының күжүн организастаанының, сырый катыштырарының хөрээнге улуг рольду ойнап турар.

Партия болза, ниитилелдиң улуг мобилизакчы, организакчы, чаартыкчы күжү болур. Коммунистиг партия болгаш оон марксисчи теориязы чок турган болза, ажылчын шимчээшкини ала-чаягаар чорукче кирип, орук чок караңгы сан-хемчээл чок хөй берге байдалдарга таваржыр ийик. Марксисчи эртем ниитилелдиң хөгжүлдезинин хоойлуларының билиин, пролетар революциязының хоойлуларын, социализмни болгаш коммунизмни тургузарының хоойлуларын берип турар.

Теория массаны ээлеп апканда, ол материалдыг күш апаар деп К. Маркс чугаалаан. Эртем ёзузунуң социализминиң ажылчын шимчээшкини-биле катышканы ССРЭ-ге Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээринге эң чугула байдал болган.

Төөгү чаягаар боду, автомат ёзузу-биле кылдынмас, ону кижилер кылып турар. Ынчалза-даа төөгү кижилериң кара-туразы-биле кылдынып турар эвес, харын объективтиг байдалдарга болгаш ниитилелдиң хөгжүлдезинин хоойлуларынга дүүштүр болуп турар.

«Марксизм чүвениң объективтиг байдалының болгаш эволюциялың объективтиг чорудулгазының анализин кылырда, ону массаның революстуг энергиязын, революстуг чогаадыкчы чоруун, революстуг инициативазын—база ол ышкаш, кайы-бир ангылар-биле харылзааны тып болгаш сайгарып шыдаар ийи-чаңгыс кижилериниң, бөлүктериниң, организацияларның, партияларның ужур-дузазын эң шиитпирлии-биле билип хүлээп алырын долу эртемчи, шын көөрүн кайгамчык катыштырып турары-биле өске бүгү социалистиг теориялардан ылгалып турар» деп В. И. Ленин бижээн.

III.

Массаның улуг тургузукчу ажылчорудулгазы бодунуң тодаргай илерелин бистиң чуртувуска тиилелгелиг Октябрь революциязының түннелинде боттанган ханы социал чаартылгалардан тыпкан. Бистиң революциявыс чоруп турда, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның массалыг маадырлыг чоруу кайгамчыктыы-биле илерээн, оларның кончуг улуг чогаадыкчы күштери одунган. Пролетариат диктатуразының политиктиг хевири болур Советтер шынап-ла улус массаларның чогаадыкчы чоруу-биле тургустунган.

Бүгү делегейге төөгүлүг ужурдузалыг ол революсчу эргилдени буржуазияның идеологтары «большевикчи агитаторларның» ажылының түннели-дир деп чулчуруп турганнар. Амгы байдалдарда улус-демократиязының чурттарында революсчу чаартылгаларны буржуазия база ол ышкаш «коммунистиг агитаторларның» ажылының түннели деп чулчуруурун оралдажып турарлар. Ындыг бадыткалдарда буржуазияның улусту аңгы талазы-биле көөр хөөн чок чоруу үүгле көстүп турар эвес, харын буржуазияның мировоззрениезинин кызыгаарланчаан, төөгүнү субъективтиг ёзу-биле көрүп турары көстүп турар-дыр. Бир эвес экономиктиг болгаш политиктиг байдалдар бышпаан болза, эрги тургузугну дүжүр октаарының чугулазын улус медереп билбээн болза, революция болдунмас.

Социалистиг революциянын экономиктиг үндезини, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның миллион-миллион массаларын демиселче кирип турар үндезин чылдагаан болза, бо үеним бүдүрүкчү күштериниң капиталистиг бүдүрүлге харылзаалары-биле үскүлежиишкини, бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузунуң саңлдары болур. Ол хоойлунуң саңлдары чокка, ол хоойлуга даянмас болза, социалистиг революцияга тиилелге болдунмас.

Капитализмге удур, ажылчын аңгының диктатуразын тургузары дээш, социализм дээш демиселче ажылчыннарның болгаш тараачыннарның калбак массазын Коммунистиг партия көдүрүп, организастап шыдаан, үүге дээрге экономиктиг ханы байдалдар, улус массаларның үндезин эрге-ажыктары ону негеп келген турган. Коммунистерниң партиязының болгаш оон баштыңчылары Ленин биле Сталинның кыйгырыглары ниитилелдиң материалдыг амыдыралының негелделерин, үүс-үүс миллион кижилериниң идегел, күзелин тодаргай илередип турар болганда, миллион-миллион кижилер үүрээнден болгаш угаан сагыжындан катыжып турар.

Улус массаның кайгамчык улуг чаартыкчы ролю Совет эрге-чагыргаа дээш демиселдиң чурту турган үезинде-даа база социалистиг чаа амыдыралдың тургузуушкунундадаа болгаш бүдүрүкчү күштүң күчүлүг хөгжүлдезинде, ол ышкаш социалистиг культураның тургузуушкунунда илеретинген. Экономика талазы-биле хожудангай, аажок улуг чуртту он үш-ле чыл иштинде социалистиг бирги чергениң индустриалдыг чурту кылдыр үүгле Коммунистиг партияга удуртурган он-он миллион кижилериниң чогаадыкчы күш-ажылы хуулдуруп шыдаар аргалыг турган. Хуу ажылдыг хөй миллион тараачын ажыл-агыйларны мурнакчы техникага үндезилеп чаартыры үүгле Коммунистиг партияның болгаш күрүне эрге-чагыргазының үстүнден инициативазын тараачыннарның боттарының хөй массазы адаандан деткээнинин ачызы-биле болдунар турган. Улус массаның чогаадыкчы идепкейи болгаш инициативазы, оларның чүткүлдүг кызымак болгаш маадырлыг чоруу чок турган болза, социалистиг ниитилелди тургузар арга чок турган.

Совет улустуң болгаш улус демократтыг чурттарның ажылчы чоннарының чаалап алган тиилелгези болза, ажылчыннар биле тараачыннар боттары ниитилелди болгаш күрүнени удуртуп башкарып шыдаарын, мөлчүкчүлер чокка чаа амыдыралды тургузуп шыдаарын кандыг-даа маргылдаа чокка бүзүреткен. Чон тургузар эвес, харын үүгле үрегдээр аргалыг деп буржуазияның болгаш оон идеологтарының эрги хоп мегези капиталистиг дарлалды чок кылгаш, чаа, бедик ниитилел тургузуун тургускан ССРЭ-ниң улустарының төөгүлүг чогаадыкчы ажылының дуржулгазынга чылча шаптырган.

Улустарның болгаш күрүнелериниң салым-чаяанын хамыктың мурнунда ажылчы чоннарның миллион-миллион массалары шиитпирлээр дээрзин ССРЭ-ниң болгаш улус демократиктиң чурттарының дуржулгазы көргүскен. «Шуугаазын болгаш дүүрээзин чокка заводтарны болгаш фабрикаларны, шахталарны болгаш демир оруктарны, колхозтарны болгаш совхозтарны тургузуп турар, амыдыралдың бүгү байлактарын тургузуп турар, бүгү делегейни ашкарып чемгерип болгаш хепкерип турар ажылчыннар биле тараачыннар—бо дээрге ёзулуг маадырлар болгаш чаа амыдыралдың тургузукчулары-дыр» деп И. В. Сталин чугаалаан. Бөдүүн совет кижилериниң хүн-бүрүүнүң тургузукчу күш-ажылчы болза, улуг болгаш чогаадыкчы херек болур.

Санап четпес улуг чогаадыкчы күштер, талантылар, салым-чаяаныг кижилер улус массаларда турар. Ол күштү араатанзыг аар-берге дарлалы-биле капитализм өөрүп, базып турар. Бүгү дарлакчы ниитилелдерде улуска үүгле материалдыг байлактың бүдүрүкчүлери болур рольду берген. Амыдыралдың бүгүле черлериниде тергиидекчи чорукту, удуртукчу рольду үүгле дарлакчылар эдилеп турарлар. Социализмниң үези келгени-биле ниитилелдиң экономиктиг, социальдыг, политиктиг болгаш культуралыг амыдыралынга улус массаның ролю үндезини-биле өскерилген. Улус экономикага-даа политикага-даа болгаш культура талазы-биле-даа төөгүде бир-ле дугаар тергиидекчи күш апарган. Социализм улустуң чогаадыкчы күжүп хостааш, ону ажыглаарынга делгем орукту ажыткан. Коммунистиг партияга удуртурган миллион-миллион кижилериниң медерелдиг ажыл-чорудулгазы—төөгүнүң бурунгаар хөгжүлдезинин улуг дүргедээшкининиң, күш-ажылдың бүдүрүкчү күштериниң көстүп көрбээн темпизинин, чаа ниитилелдиң амыдыралының бүгү талаларында чечектелиишкининиң үнер дөзү болур.

Улустуң тургузукчу күштериниң төөгүде туруп көрбээн өзүлдезиниң үндезини үүдел дээр болза, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң утка-шынарында, бистин ниитилелвистиң мораль-политиктиг чаңгыс-эвинде, ССРЭ-ниң улустарының эпнайыралында, совет патриотизмде болуп турар.

Миллион-миллион кижилериниң ажыл-чорудулгазы төөгүде бир-ле дугаар социализм байдалынга экономиктиг болгаш политиктиг сонуургалдарның, эчис сорулганың дүгжүүшкүү-биле чаңгыс-аай болуп катышкан.

Бүдүрүлгениң чаа харылзаазы болза, бүдүрүкчү күштериниң күүлүг хөгжүлдезинин кол болгаш шиитпирлиг шимчедикчи күжү болур деп марксизм өөредип турар. Бүдүрүлгениң социалистиг харылзаазы—дарлалдан хостут ажылдакчыларның кады ажылдажылгазының болгаш аразында удур-дедир дузалажырының харылзаазы—коммунизм тургузукчулары он-он миллион кижилериниң өзүп турар чогаадыкчы инициативазын болгаш энергиязын диргизип, күштелдирип турар.

Коммунизм тургузарының кайгамчык улуг сорулгалары СЭКП-ниң төөгүлүг XIX съездизинин шиитпирлеринде, ССРЭ-ниң хөгжүлдезинин бешки беш чыл планының талазы-биле директиваларында айытынган. Ол сорулгалар болза, күжүн, энергиязын, инициативазын, күш-ажылчы маадырлыг чоруун болгаш коммунистиг бедик медерелдиг чоруун улам дынзыдарын совет улустан негеп турар.

Эчис улуг сорулга улуг энергияны төрүтүндүрер. Коммунистиг партияның шиитпирлеринге совет улус күш-ажылдың улам өзүп турар маадырлыг чоруктары-биле, инициативаның болгаш тывынгыр чогаадыкчы чоруктуң илерээшкиннери-биле харылап турар. Оон тодаргай чижектериниң бирээзин манаа көргүзээли. 1953 чылдың май 9-та үнген «Правдада» парлатынган ВЦСПС-тиң медеглелин ёзугаар алырга, 1952 чылда үлетпүрнүң, транспорттуң, тудугнуң, көдээ ажылагый черлериниң бүдүрүлге хураларынга бүдүрүлгени, бүдүрүлге чепсектерин болгаш күш-ажылдың аргаларын рационализастаар, хөренгини камнаар болгаш өске үүлдериниң талазы-биле 10 миллион ажыг саналдарны хүлээп алган, оларның иштинден 8 миллион ажыг хирени ажыл-херек кырынга боттандырып нептереткен.

Бүдүрүлгени бурунгаар хөгжүдүп турар миллион-миллион кижилериниң улам өзүп турар чогаадыкчы инициативазы болгаш энергиязы бо саннарга илеретинип турар. Амгы үениң тиилетирбес шимчээшкини—социалистиг чарыш болза, бүдүрүлге техниказын, күш-ажылдың методун революсчудуп турар ёзулуг бүгү улустуң шимчээшкини болур, бо шимчээшкин коммунистиг, чаа өзүлдеге шаптык болуп турар бүгү хожудангай, бюрократсыг, өлүп бар чыдар эрги үүлдерни бодунуң оруундан аштап, арыглап турар. Совет улус бо шимчээшкинге ёзулуг ээ болуп, чаа амыдыралдың тургузукчузу болуп турар.

Социализм байдалынга хөй-ниитиниң байлааның өзүлдезинге үндезилеп, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралы өзүп, оларның культура-техниктиг деннели бедип турар.

Партияның салган сорулгазы—коммунистиг ниитилелди тургузары—үүгле материалдыг байлактың элбекшилин тургузар дээн эвес, харын кижилерни бүгү тала-биле хөгжүдүп, бүгү ниитилелдиң культуралыг хөгжүлдезинге аажок улуг шураашкынны база кылыр.

Коммунизм болза, Коммунистиг партияга удуртуруп, баштаттырган миллион-миллион массаларның медерелдиг чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының түннелинде тыптып тургустунар. Бистиң партиявыс ажылчы чоннарның политиктиг кижизидилгезин чаа амыдыралды тургузарынга массаның идепкейин көдүрериниң эң чугула негелдези кылдыр көрүп, ону улуг ужур-дузалыг деп кезээде көрүп келген. Социализмден коммунизмче чоорту шилчириниң үезинде партияның кижизидикчи, идеологтуг ажылы онза чугула рольду ойнап турар. Партия болза, кижилериниң медерелинде капитализмниң артыышкынын шуут чок кылып, бүгү ажылчы чоннарны ниитилелдин, күрүненин дугайында сагыш салып чоруур ёзуга кижизидер болгаш совет кижилериниң эң эки шынарын — тиилелгеге бүзүрелдиин, эчис улуг сорулганы чедип алырынга — коммунистиг ниитилелди тургузарын, таваржып болур кандыг-даа бергелерни тиилээринге беленин болгаш шыдаар аргалыын улам хөгжүдер.

Коммунизм тургузуушкунунуң сорук кириикизи болгаш организастыызы коммунистиг партия массаның чогаадыкчы энергиязын оттуруп, хөгжүдүп турар болгаш миллион-миллион кижилериниң күжениишкинин катыштырбышаан, эчис сорулганы, перспективаны тодарадып берип турары-биле кады тиилээринге бүзүредип, күштү көвүдедип болгаш хөгжүлдени дүргедедип турар. Совет улустуң баштыңчызы Коммунистиг партияның ролю шак-ла ында болуп турар.

Коммунистерниң партиязы, оон Төп Комитеди, бистиң Совет чазаавыс бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазын, политиказын, коммунизм дээш демиселдиң удуртулгазын ниитилел хөгжүлдезинин объективтиг хоойлуларынга, улус массаның ролюн төөгүнүң ёзулуг тургузукчулары кылдыр көөр марксисчи билигге улус-биле хүн-бүрүүнүң сырый харылзаазынга, социалистиг ниитилелдиң бурунгаар хөгжүлдезинин орун чырыдып турар марксисчи теорияга даянып чорудуп келген болгаш чорудуп турар.

Коммунистиг партия марксизм-ленинизмниң теориязын хөгжүдерин болгаш байыдарын үргүлчүлеп турар. Коммунистиг партия болза, революстуг теорияның өшпес чырын бедик көдүрген болгаш тайбың дээш демократия дээш, националдың хамаарышпас чоруу дээш, социализм дээш демиселдиң оруун бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга айтып берип турар.

Совет Эвилелиниң улустары Коммунистиг партияның айыткан оруу-биле бурунгаар бүзүрелдиг чоруп орар. Төөгүнүң шылгатынган база хынатынган бо шын оруу бистиң улузувусту коммунистиг ниитилелдиң дээди чадазынче аппар чыдар. Бүгү калбак делгем совет чуртунда чаа-чаа фабрикалар, заводтар, электри станциялары, хоорайлар тургустунуп, чаа демир оруктар болгаш машина оруктары салдынып, коммунизмниң материалдыг сууру тургустунуп турар. Бо кайгамчык улуг тудуушкунда улус массаның төттүнмес чогаадыкчы энергиязы, оон гениий, социалистиг ниитилелдиң удуртукчу, башкарыкчы күжү—Коммунистиг партияның шынчы мергежили илеретинип турар.

Ф. КОНСТАНТИНОВ.

(1953 чылдың июнь 28-те «Правда» солундан).

Москва. Ленин дагларында Москваның Күрүне университединиң чаа бажыңы.

Чуруу Н. Грановскийнии.

СЭТА-ның пресслишези.

ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң катышкан пленуму

Кызыл хоорайның Сталин аттыг культура бажыңынга ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хоорай комитединиң комсомолдуң область, хоорай активи-биле катышкан пленуму болуп эрткен. Пленум совет улустуң дайзыны, делегей империализминиң агентизи Бериянның партияга удур болгаш күрүнеге удур кем-буруулуг үүлгедиглериниң дугайында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң ажылының түүжелинге холбаштыр партия Тыва обкомунуң секретары эш С. Токаның илеткелин дыңнааш, чугаалажып көргеш.

Пленумнуң киржикчилери областың бүгү комсомолчуларының, аныяк өскеннериниң киленниг үүнүн илеретпишаан, партияның болгаш совет күрүнениң араатанзыг дайзыны, даштыкы капиталдың сатыныкчызы Бериянның кара-сагыштыг хоралакчы планын Коммунистиг партияның Төп Комитединиң Президиумунуң чогуур өйүнде, шиитпирлиг чаза шапканынга чаңгыс үн-биле катышканын болгаш өөрүп четиргенин илереткен. Бистиң аас-кежиктиг амыдыралывысты, совет аныяктарның чыруктылыг келир үезин узуткап чок кылырын, төрээн Коммунистиг партияны, Совет чазакты дүжүргеш, капитализмниң дарлал-кинчизин катап эгидерин оралдажып турган Бериянны Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязының хүрээлелинден үндүр сывырар, ооң үүлгедикчи херээн ССРЭ-ниң Дээди Судунга көөрү-биле шилчидер дугайында партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлерин пленумнуң киржикчилери улуг сагыш ханыышкыны-биле, диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле деткээн.

Берия ышкаш иштикиниң болгаш даштыкының империалистиг чимзеникчилери—мурнакчы кижи төрелгетенниң бурунгаар хөгжүлдезиниң оруунга дуй чыдарын, бистиң улузувустуң хөй чылдар иштинде ханын төп турган чаалап алганы өөрүшкүзүн, аас-кежиин боой тударын күзээрлер. Коммунистиг партияның, чазактың болгаш совет улустуң сырый катыжыышкынының күжүнге кезээде ойтур шаптырып турган, моон соңгаар-даа ойтур шаптырарлар дээрзин пленумга сөс алган кижилер чидиг килен-биле чугаалап турганнар.

Индирге Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозта комсомолдуң политбөлүмүнүң пропагандизи, комсомолчу Чысыңмаа үнүп келген. Ол бодунуң чугаазында мынча дээн:

—Бистиң аас-кежиктиг аныяк назынывыска, коммунизмниң тиилелгезинче бурунгаар, шиитпирлиг базымывыска шаптык болдурарын оралдажып турган араатан, хоралакчы идегет Бериянны чогуур өйүнде, дидим сойгалап илереткеш, харыысалгага киргени дээш Коммунистиг партияның Төп Комитединге өөрүп четиргенимни илередип турмен. Кандыг-даа кара-сагыштыг, кажар дайзын бисти мегелеп, бистиң аас-кежиивисти хунаап ап шыдавас, орай-даа бол, эрте-даа бол дөмей-ле чылча шаптырар, шаажылалдан чайлавас!

ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Биче, Танды районнуң «Кызыл партизан» колхозта комсомол эге организациязының секретары эш Залуцкая болгаш өскелер-даа өскерликчи дайзын, чазыйлаан араатан Бериянын бистиң чуртувустуң хөй националдарының аразынга өжээннешкек чорукту өөскүдер, ленинчи-сталинчы национал политиканы хажыдар сорулганы салып турганы дээш өжээн-кылыын илереткеннер.

Пленумга санал бергеннер партияның Төп Комитединиң Пленумунуң үндүрген шиитпирин удуртулга болдурбушаан, областың комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазында ам-даа бар улуг четпестерни илередиринче, узуткаарынче онза кичээнгейни салганнар.

ВЛКСМ обкомунуң, райкомнарның, хооркомунуң ажыл-чорудулгазында коллективтиг удуртулганың сулазын, чамдык чугула айтыргыны чогуур белеткел, коллективтиг чугаалажыышкын чокка шиитпирлээр таварылгалар барын, хөй доктаалдар үндүргеш, оларның күүселдезин чер-черге барып организаставас, хынавас болуп турарын эштер Янгутов, Воробьев олар айытканнар.

Областың комсомолчуларының болгаш аныяктарының ортузунда идеология ажылының дыка куду деңнелдинин, хоойлу-чурум үрээр чоруктар аныяк өскеннериниң талазындан болуп турарын эштер Сурунгур, Шныров болгаш өскелер-даа демдеглээн. ВЛКСМ обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи, ооң эргелекчизи эш Мөндуме амга чедир-ле комсомолдуң политчырыдыышкының чогуур деңнелге тургузарын, аныяктар ортузунга идеология ажылын күштелдирерин чеңдип албаан. Ооң уламындан эрткен өөредилге чылында областан 1100 хире комсомолчулар, аныяк өскеннер каяа-даа өөренмээннер. Дыка хөй комсомолчулар болгаш аныяктар бижикти билбес ийикпе азы биче билир болуп турарлар.

ВЛКСМ обкомунуң болгаш хооркомунуң комсомолдуң область, хоорай активи-биле катышкан пленумунуң долу чаңгыс эп-сеткилдиг болгаш сырый катыжыышкынныг байдалга хүлээп алган доктаалы Коммунистиг партияның Төп Комитединиң Пленумунуң шиитпирин бүрүн деткээн, областың комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазында бар турар четпестерни узуткаар талазы-биле сорулгаларны айыткан.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалын даштыкыда канчаар көрүп турары

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА

ПЕКИН. (СЭТА). Бериянның партияга удур болгаш күрүнеге удур кем-буруулуг ажыл-чорудулгазын илереткенинге кыдат парлалга улуг кичээнгей салып, ол илереднишкин совет күрүнениң күштерин болгаш күчүзүн быжыглаарынга лузалыг болган деп айтып турар. Бериянның херээниң талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң шиитпирлериниң дугайында медээни Кыдаттың төп солуннары июль 11-де парлап үндүрген. СЭКП-ниң Москва хооркомунуң болгаш Москва обкомунуң партия активи-биле кады катышкан пленумунуң дугайында медээни болгаш «Правданың» июль 10-дагы «Партияның, чазактың, совет улустуң бузулбас катыжылгазы» деп мурнуку үүлүн база парлаан.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалын болгаш «Правданың» 10-дагы мурнуку үүлүн Шанхайның бүгү солуннары 11-де парлап үндүрген.

Бериянның кем-буруулуг үүлгедиглерин илереткени болгаш ону партиядан үндүрер дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпири база ону албан дужаалдарындан дүжүрер болгаш судка бээр дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалы болза, СЭКП-ниң хүрээлелин быжыглаары болгаш чаңгыс-эви дээш демиселде улуг тиилелге болза, бүгү делегейнин ажылчы чоннарының улуг тиилелгези болур, чүге дизе, СЭКП-ниң үргүлчү быжыгып турары бүгү делегейниң ажылчы чоннарының чугула эрге-ажыктарын харыылап турар деп «Женьминьжибао» солун демдеглеп турар.

Бүгү делегей империализминиң агентизи болур Берия болза, И. В. Сталинның мөчээнинин соонда болгаш империализмниң ССРЭ-ге удур калчаалыг идепкейжээн үезинде Совет күрүнениң болгаш совет улустуң дайзыны болур арныр, империализмге сатыныкчы арныр илереткен. Берияны илереткенинин бүгү чурттарда коммунистиг шимчээшкинге ужур-дузазын чугаалавышаан, солуннуң айтып турары болза, Компартияның болгаш улустуң дайзыны Бериянның хоралыг ажыл-чорудулгазын узуткаары болза, бүгү чурттарның компартияларынга чугула политиктиг оваарымча болур.

Бериянның кем-буруулуг үүлгедиглериндан «Кыдаттың коммунистиг партиязы болгаш кыдат улус партияның чаңгыс-эвин быжыглаар, партийжи ажылды экижидер, Кыдаттың экономиктиг тургузуушкунун күштелдирер, Кыдаттың болгаш ССРЭ-ниң улуг найыралын быжыглаар, империалистерниң кара сагыштыг бодалдарынга удур, бүгү делегейге тайбың дээш демиселди күштелдирер ужурлуг».

ПОЛЬША

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның катышкан ажылчын партиязының Төп органы «Трибуна люду» солун СЭКП ТК-ның Пленумунга холбаштырган «Совет улустуң болгаш ооң партиязының бузулбас күчүзү» деп мурнуку үүлдү парлап үндүрген.

Солуннуң бижип турары: Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы 50 чылдарның дургузундагызы ышкаш бодунуң идеологтуг бузулбас күжүн, тиилетирбес болгаш демиселге канналган хүрээлелиниң быжыг күштүүн болгаш сырый катыжыышкынын база катап көргүскен.

Генийлиг Ленинниң тургусканы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы Ленинниң болгаш ооң херээниң үргүлчүлекчизи улуг Сталинның база оларның эштериниң удуртулгазы-биле делегейни чаартып турар күчүлүг күш кылдыр быжыккан болгаш өскен. Кижи төрелгетенниң чаагай идеяларын болгаш күзелдерин—депшилгениң, хосталганың болгаш социализмниң идеяларын, коммунистиг ниитилелди тургузарының идеязын амыдыралга чайгылыш чок боттандырганының түннелинде СЭКП ындыг күш болу берген. Партияның чаңгыс-эвин сандарадырын болгаш ону шын оруктан буржуазияның мурнунга дүжүп бээр орукче киир идерин оралдажып турган дайзыннарны болгаш чаштанчыларны СЭКП бодунуң оруундан ам каш удаа аштап ширбээн. Улустуң дайзыннарын чылча шапышаан, партия бодунуң хүрээлелиниң бузулбас чаңгыс-эвин быжыглап, ажылчы массалар-биле бодунуң харылзаазын быжыглап, оларны чаа демиселче болгаш тиилелгеже алдагдал чокка удуртуп келген. Улустуң дайзыны Бериянның совет күрүнени суларадырынче угланган кем-буруулуг, партияга удур болгаш күрүнеге удур үүлгедиин илереткен чорук болза, реакциялыг империалистиг күштерге улуг согуушкун болур.

Бистиң партиявыс бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партиялары-биле кады СЭКП Төп Комитеди-биле акы-дунма сагыш сеткил катыжыышкынын илередипшаан, улустуң дайзыны, хоралакчы Бериянның кем-буруулуг үүлгедиглерин чогуур үезинде илередип чаза шапканынга ханы байыр чедирип турар.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның бүгү төп солуннары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында информастыг дыңнадыгны, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалын, «Правданың» июль 10-дагы «Партияның, чазактың, совет улустуң бузулбас катыжылгазы» деп мурнуку үүлүн болгаш СЭКП-ниң Москва обкомунуң болгаш хооркомунуң актив-биле кады катышкан пленумунуң дугайында отчётту парлап үндүргүлээн.

«Партияның үнү—улустуң үнү» деп «Правданың» мурнуку үүлүн, ВЦСПС-тиң Президиумунуң резолюциязын, эвилелдешкен республикаларның найсылалдарында болгаш Совет Эвилелиниң үлетпүрлүг төптеринде партия комитеттериниң актив-биле катышкан пленумнарының дугайында медээлерни солуннар саза парлап үндүрген.

«Руде право» солун «Совет Эвилелиниң болгаш тайбыңның дайзыннарының сүлчээзин чаза шапканы» деп улуг үүлдү парлаан. Хоралыг авантюрист Берияны илереткен дугайында медээни чехословак улус улуг кичээнгей-биле көрүп турар деп солун бижип турар. Империализмниң агентизиниң хоралыг ажыл-чорудулгазын шиитпирлии-биле чаза шапканы дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга чехтер болгаш словактар бодунуң ханы хүндүткелин илередип турар.

Бериянның сүлчээчи ажыл-чорудулгазын шиитпирлиг узуткаанындан тайбыңга ынакшылдыг Совет Эвилелиниң күчүзүнүң үзүктел чок өзүп турарының көргүзүү болур деп Чехословакияның улустары көрүп турарын «Руде право» солун бижип турар. Империалистерниң совет күрүнеге удур угланган кандыг-даа планнары буступ дүжер деп чүвени бо чорук база катап империалистерге көргүзүп турар.

БОЛГАРИЯ

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның телеграф агентилелиниң дамчыдып турары болза:

Бериянның партияга удур болгаш күрүнеге удур кем-буруулуг үүлгедиглериниң дугайында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында медээже болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалынче болгар парлалга улуг кичээнгей салып турар.

«Бүгү партия, бүгү совет улус СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң шиитпирлерин чаңгыс эп-сеткил-биле үүлдүргүүнүп турар» деп эге-биле «Работническо дело» деп солун «Правданың» июль 11-де мурнуку үүлүн, Москваның будурулгелеринде ажылчы чоннарның митингилериниң дугайында, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң болгаш хооркомунуң, Украинаның компартиязының, Киев обкомунуң болгаш хооркомунуң катышкан пленумнарының дугайында СЭТА-ның медээлерин июль 12-де парлап үндүрген. ВЦСПС-тиң Президиумунуң медеглелин болгаш өске-даа материалдарны солун база парлап үндүргүлээн.

ВЕНГРИЯ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Бериянның хоралакчы ажыл-чорудулгазын венгр улус килеңнээшкин-биле каргап турар.

Венгр ажылчы чоннарның чуртта болуп эрттип турар митингилеринге болгаш хуралдарынга совет улустуң дайзыны, тайбыңның болгаш демократияның дайзыны, бүгү делегей капиталының агентизи Бериянның хоралакчы үүлгедиглерин көөр хөөн чогу-биле каргап турар.

РУМЫНИЯ

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң доктаалынга болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалынга холбаштырган улуг мурнуку үүлдерни «Скынтейя» болгаш «Румыниа либера» солуннар парлап үндүргүлээн.

Совет Эвилелинде болуп эрттип турар СЭКП-ниң область болгаш хоорай комитеттериниң партия активи-биле кады пленумнарының дугайында отчёттарны, СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирингe болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалынга холбаштырган митингилер болгаш хуралдар дугайында отчёттарны Бухарестиниң бүгү солуннары парлап турар.

Бериянның кем-буруулуг үүлгедиглерин килеңнээшкин-биле каргавышаан, румын улус Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң шын болгаш шиитпирлиг хемчегелерин сорук кириишкин-биле байырлап турар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, ооң ленинчи-сталинчы Төп Комитеди болгаш Совет чазак тайбыңның херээниң камгалалында, бедик серемчилелдиг туруп турарының чаа көргүзүүн, коммунизм тургузуушкунунуң улуг программазын боттандырар деп оларның чайгылыш чок күзелиниң көргүзүүн бо чоруктан бистиң чурттуң коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары көрүп турар.

ГЕРМАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА

БЕРЛИН. (СЭТА). Берлинниң демократтыг секторунуң бүгү солуннары СЭКП ТК-ның Пленумунуң дугайында болгаш ооң шиитпириниң дугайында информастыг дыңнадыгны көскү черлерге парлап үндүргүлээн. СЭКП ТК-ның Пленумунуң дугайында информастыг дыңнадыгны, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалын, база «Правданың» июль 10-да мурнуку үүлүн «Нейес Дейчланд», «Юнге вельт», «Трибюне» деп солуннар бүрүнү-биле парлап үндүргүлээн.

«Нейес дейчланд» солун «Правданың» июль 10-да мурнуку үүлү-биле кады бодунуң мурнуку үүлүн база СЭКП-ниң Москва обкомунуң болгаш Москва хооркомунуң катышкан пленумунуң дугайында отчёту долузу-биле парлаан.

УЛУСТУҢ УЛУГ АРТИЗИ

(М. Н. Ермолованың төрүлүүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга)

Үүс чыл мурнунда, 1853 чылдың июльдуң 16-да, Москваның Биче театрының суфлёрушун (шиилер сөзү дамчыдыкчызының) өг-бүлезинге кайгамчык орус артистка Мария Николаевна Ермолова төрүүнген.

М. Н. Ермолованың амыдыралы, чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы (1853—1928)—орус театрның төөгүзүнде бүдүн үени эзлеп турар. Ооң үезиниң кижилериниң чугаазы-биле алырга, Ермолова бежен ажыг чылдың иштинде Пушкинниң, Тургеневтиң, Островскийниң, Шекспирниң, Шиллерниң, Гётениң чогаалында кижилериниң бүдүш-хевирлерин сценага тургузарынга эң тергиин мастер болуп турган.

Ермолова бичезинден-не актриса болурун күзеп чораан. Ооң адазы Шепкинге болгаш Мочаловка суфлёрлап турганы шиилерден Ермолова бижикке өөренип алган.

Адазының дилээнин ёзугаар Мария Николаевнаны хүлээп алган театр школазынга ону танцыларга өөредип, балетке белеткеп турган. Ооң-биле чергелештир, Ермолова трагедияны шынчы болгаш бедик бүдүш-хевирге көргүзерин күзеп турган. Актриса болур деп күзээнибиле Ермолова бодунуң мурнунга бедик сорулганы салып алган. «Өске база бир эки амыдырал бар чүве-дир деп ядыы кижи театрдан билип алзын дээрзин күзээр мен. Аная дуза чедирерин сеткилимниң ханызындан күзээр мен» деп Ермолова чугаалап турган.

Ермолова бодунуң уран-чечен чогаалын төрээн чонунуң аас-кежии дээш, хосталга дээш демиселинге бараан болдурарынга берип чораан. Орус төөгүнүң дугайын чугаалаан номнарны Ермолова кончуг амырап номчуур чораан.

1870 чылдың январының 30-де, Г. Лессингиниң «Эмилия Гилотти» деп драмазынга кол рольду Биче театрның сценазынга Ермолова эң баштай ойнап көргүскен. Ынчаарда ойнаар ужурлуг турган актриса аарый бээрге Ермолова ооң орнунга ойнаан. Ол шии театр школазының аныяк өөреникчизиниң салымын шиитпирлээн. Улуг эрге-меделдиг дүжүметтиң истеп сүрүүшкүнүнге таварышкаш, ат-алдарын бужартадырының орнунга өлүрү дээре деп шиитпирлеп алган аныяк кыстың ролюн ойнап турган, Ермолова бодунуң маадырының сагыш-сеткилиниң мунгарап кудараанын ёзулуг херек кырында үве ышкаш кылдыр көргүзүп, ол күчүлекчиге удур киленнээшкинни күштүү-биле илередип шыдааны-биле бодунуң талантызын бүгү көрүкчүлерге кайгаткан.

Ермолова чартык үүс чылда бодунуң ажыл-чорудулгазында 300 хире рольду ойнаан. Оларның иштинде бодунуң мергежил болгаш уран-чечен талазы-биле кончуг эки күүсетинген рольдары хөй. Ермолова бодунуң бүгү рольдарынга театрның чечен аргазынга ийи улуг кол шынарны кезээде көргүзер турган: трагедияның күжүн театрның ниити күжү кылдыр,—ёзулуг кижизиг болгаш хосталгалыг идеяга, сагыш-сеткилди хостадырының, болуушкунну шынчы чорукка чагыртырының идеязынга көргүзүп чораан, трагедияның уран талазын театрның ниити уран талазы кылдыр, — сеткил-сагыштың шынчызының чырыдыкчызын арыг шынчы чорукка, бөдүүн болгаш чаагай чорукка көргүзүп чораан.

Чогаадыкчы ажылының бо принциптеринге Ермолова бүгү амыдыралында шынчы арткан. Ермолова болза, Пушкиннин, Шекспирниң, Шиллерниң чогаалдарында, оларның үезинде ажылдап чурттап-чораан орус драматургтарның драмаларында болгаш комедияларында бүдүш-хевирлерни бодунуң шынныының талазы-биле күчүлүг, ханы болгаш бөдүүн билдингир кылдыр көргүзүп чораан улуг артист болур. Ермолова ону чедип алырда кандыгдаа каас-коя шуугаазын-биле эвес, харын, арыг, шынныг чоруктун бөдүүн болгаш уран мергени-биле чедип ап чораан.

Ермолова революстуг демократтар—Белинский, Добролюбов оларның хосталгалыг идеязының талалакчызы чораан. Тараачын революциязының ыраажызы Некрасов Ермолованың ынак шүлүкчүзү чораан. Улуг артист үүгле революсчу хөөннүг студент аныяктарга чоок турган эвес, харын 1870 чылдарның революстуг шимчээшкининиң шуут киржикчилери-биле харылзаалыг турган. Бо бүгү чоруктар болза, хостуг сагыш-сеткилдиң болгаш хостакчы идеяның орус сценага индири болуп турган Ермолованың чогаадыкчы ажылынга улуг үре-түңнелдиг саалдар хамаарылганы чедирген.

Ермолова Островскийниң «Чаннык» деп драмазынга ойнап турда, херээжен кижини мөлчүүр чорукка, кара-туразында дүржок чаңчылга болгаш дарлалга күчүлүг удурланыышкын-биле долдунган трагедия кылдыр ону хуулдуруптар чораан. Ермолова Катеринаның ролюн ойнаанын «Карангы дүмбейниң иштинде чырыктың херелин көрдүм» деп Добролюбов бижээн. Ермолованың угаадылгазы-биле алырга Катеринаның бодунуң тынынга боду чедер чоруу болза, мунгак, кошкак чоруктун түннели эвес, харын күчүлекчилерге базындыргаш кул болурунуң орнунга өлгени дээре деп бодаан кижиниң дидим үүреккир чоруу болуп турар. Катеринаның бо дүрзүхевири демократчы көрүкчүлерге чоок, билдингир турган — ол чорук орус херээженнерни эки чурттаар үлүг-хуузу дээш демиселче кыйгырыг болуп турган.

Ермолованың киришкени дыка хөй шиилер үүгле театрның төөгүзүнге кирген эвес, харын орустуң революсчу хосталгалыг демиселиниң төөгүзүнге кирген.

Ермолова Россияга эң баштай-ла Лопе де Веганың «Овечий источник» деп трагедиязынга ойнап, феодалдың дарлалынга удур тура халыышкынны организастаан тараачын кыстың маадырлыг будуш-хевирин Лауренсияның ролюнга тургускан. Шииде болуушкун Испанияда болуп турар кылдыр көргүзүп турар, ынчалза-даа Ермолова болза Лауренсияның ролюнга чоннуң мөлчүкчүлерни көөр хөөнү чок чоруун көргүзүп шыдаан болгаш көрүкчүлер ол үеде орус көдээге болгулап турган орус тараачыннарның помещиктерге болгаш хаанның чапшаачыларынга удур демиселин ханы сеткили-биле деткий бээр кылдыр шак ынчалдыр ойнап көргүзүп турган. Ермолованың ачызы-биле ол шии революстуг чаңгыланыышкынныг болуп турган. Ол шиини көргениниң соонда революсчу хөөннүг аныяк өскеннер «хосталга ырларын» ырлажып турганнар. Удатпаанда шиини репертуардан ап каапкаш, ону көргүзерин хорудаан турган, үүгле Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тиилээн соонда, ол шии ам катап үнүп турар апарган.

80—90 чылдарның реакциязының үезинде Ермолова Шекспирнин, Расиннин, Гётениң, Шиллерниң трагедияларынга ойнап турган.

Реакциялыг үениң үүгле хуузунда амыр-менди турарын бодаан театрның болгаш литератураның аразындан Ермолованың тургусканы күчүлүг маадырларының будуш-хевири оожургалдын, «биче ажыл херек» дээр хоозун үзелдин авыяастыг бүгү хуурмак чоруун сойгалап илередип турган болгаш кижиниң чаагай болгаш хостуг чоруу дээш бедик идеалдың демиселинче кыйгырып турган. Оларның иштинде эң кайгамчык чаагайы, ниитизи-биле черле эң эки-зи болза, Шиллерниң «Орлеан уруг» деп трагедиязында Ермолованың тургусканы Иоанна д'Арктын будуш-хевири болур. Француз улустун маадырлыг кызы интервентилерниң болгаш өскерликчилерниң эрге-чагыргазындан чоннуң хостакчызының ролюн ойнаар берге рольду амыдыралчы шынчы болгаш күштүг чедингир кылдыр көргүзерин үүгле Ермолова чааскаан күүседип шыдаан.

Орус драматургтарның шиилерингe Ермолова болза, социал талазыбиле шынныг чорукту, хөй-ниити талазы-биле чөптүг шынны, хостуг күш-ажылче баар орукту, хамаарышпас чорукче болгаш хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазынче орукту хаап турар моондактарны үреп чок кылырын күзеп оралдашкан орустун херээженнериниң болгаш кыстарының кайгамчык эки будуш-хевирлерин тургускулаан.

Ермолованың репертуарында Островскийниң 24 шиилери бар. «Изиг үүрек», «Озалдаан ынакшыл», «Сөөлгү каража», «Үүрек даш эвес» деп шиилерде улуг драматургтуң маадырларының ынакшыл дээш маадырлыг болгаш шынчы чорукту кылып шыдаар эң дээре характеристиказы бердингилээн. Людмила, Юлия, Вера Филипповаларның, Ксенияның рольдарын күүседип турган, Ермолова орус херээжен кижиниң арыг, ак-сеткилдиин, эп-найыралчызын болгаш чүткүлдүг кызымаккай шынарын көргүскен.

Хаанныг чазактың үезинде театрларга ажылдаары Ермоловага кезээде аар-берге чораан, 1905 чылдың революциязы бастырган соонда мырынай шыдажыр аргажок берге апарган. Ермолова бир чыл иштинде сценага үнеринден ойталаар ужурга албататырган, үүгле көрүкчүлерниң шынгыы негелдези-биле Биче театрже катап ээп келген.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы Биче театрның эжиин чаа көрүкчүлерге — күш-ажылчы массага ажыткан. Ол масса Ермолованың чогаадыкчы ажылының ханы идеялын, бөдүүн билдингир болгаш мергенин, уран-чечен талазы-биле чедингирин дыка үнелеп көрген.

1920 чылда Ермолованың чогаадыкчы ажылының 50 чыл болган оюнун байырлалы бүгү чоннуң байырлалы хевирлиг болуп эрткен. Аная, бүгү артистерниң иштинден эң бир дугаарында, республиканың улустун артизи деп хүндүлүг атты тывыскан.

Ол хүндүткелди хүлээп алгаш, Ермолова бодунуң алдарлыг чугаазын кончуг улуг өөрүшкү-биле чугаалаан:

«Бо хүндүткелге мен сеткилимниң ханызындан чоргаарланып тур мен, мени адап турарыңар ол ат мээн сагыш-сеткилимни ханызындан хайыктырып өөрттү. Биче театр бодунуң бүгү көргүзүглерин чонга берип чораан, ол чорук дээш Биче театрдаа, мен-даа чүткүп чораан мен. Сөөлгү хүнүвүске чедир-ле бистер чонга шынчы бараан болур бис» деп чугаалаан.

Төрээн чуртунуң чаагай херээ дээш долузу-биле бердинген Ермолованың маадырлыг уран-чечен чогаадылгазы болза, орус улустуң чүткүлүн болгаш ооң хосталга дээш демиселин деңнел чок, долу күштүү-биле, шынныы-биле уран чараш көргүзүп илереткен. Кайгамчык артистканың уран-чечен чогаалында чаа, эки амыдыралды тургузарынга кижи төрелгетениң хосталгазы дээш демиселче үзүктел чок кыйгырыы ыыткыр чаңгыланып чораан.

С. ДУРЫЛИН,
филология эртемнериниң доктору.

Англи-америк колонизаторларның Суданда чимзениишкиннери

Бо чылдың күзүнүнде Суданга бир дугааргы парламент соңгулдалары болур ужурлуг, ынчангаш оон-биле холбаштыр даштыкы парлалга сөөлгү үеде, ол чуртка турумчууру болгаш саңлдар халдадыры дээш англи-америк демиселче хөй кичээнгейни салып турар апарган.

Англия 1898 чылда чепсектиг күштерниң дузазы-биле Суданны эжелеп алгаш, англи шериглерниң чазабулгап кирип келгени Суданны кады ажыглап, ээлээр дугайында кулданыышкынныг дугуржулганы 1899 чылда Египетке дөгээн. Ол «кады ажыглап, ээлээринге» Египеттиң киржилгези дээрге, ээлеп чагырган англи армияны болгаш кол дуунда-ла англи дүжүметтерден тургустунган колониальдыг администрацияны хандырарынга үндүрер чарыгдалдарның дыка улуг кезиин төлээр ужурга таварышканы болуп турган.

Суданны бо хүнге чедир-ле англи шериглер ээлеп чагырбышаан. Оон экономиказының кол-кол туруштары англи капиталга хамааржып турар. Ол чурт болза, англи индустрияның чиг-эт бээр кожундаа, Ланкаширниң пөс-таавы фабрикаларынга хөвен бээр чер болуп хуулган. Ында эрге-чагырга бүрүнү-биле англи генерал-губернаторнуң холунда туруп турар.

Судан улустуң хамаарышпас чорук дээш антиимпериалистиг шимчээщкини делегейниң ийиги дайынының сөөлүнде күштелгенин барымдаалааш, Англия 1948 чылда «конституциялыг чаартылганы» чоруткан. «Чазакты»—Күүседикчи Чөвүлелди доктааткан болгаш хоойлу үндүрер хуралды тургускан. Ынчаардагы лейборисчи чазак ол хемчеглерни Суданның «бот-эргелелинге» базым кылдыр ап чоруткан. Херек кырында чүү болганыл дээрге, ол кажар овуузуннуг чорук Суданның улус массаларын мегелеп төөредиринче угланган, ынчанмыжечок оон ужур-утказын чон дораан-на билип каапкан болдур ийин.

Хоойлу үндүрер хуралче «соңгулдаларга» киржиринден соңгукчуларның 81 хуузу 1948 чылда ойталааны ынчангаш элдептиг эвес. Ол хуралга улуг-улуг феодалдар болгаш мусульман хүрээ-хииттиң кижилери, компрадор буржуазияның төлээлекчилери база судан администрациязының дээди дүжүметтери киргеннер. Мандаттарның хөй кезии «Альм-Умма» деп, феодал-компрадор партияның кежигүннеринге хамааржып турар, ол партияның удуртукчузу Абдель Ракман Эль-Махдиниң дугайында «Нью-Йорк таймс» деп солун, ол болза, «англизий берген деятель болгаш Суданга англи политиканың кол чепсектериниң бирээзи болуп келген дээрзи кезээде билдингир» деп бижээн.

Қандыг-даа шиитпирин генерал-губернатор солуп болур хоойлу үндүрер хуралдың ролю болза, англи чазакка ажыктыг шиитпирни анаала хүлээп ап турары болур.

Хоозун бот эргелер бээриниң оруу-биле, Суданның хамаарышпас чоруу дээш шимчээшкинни сандарадыр дээн чагырыкчы англи бөлүктерниң оралдажыышкыны түннел бербээн. Англи тергиидээшкинни узуткаар дээш шимчээшкин чуртка калбарып эгелээн, ол шимчээшкинге үгле «Судан ажылчы чоннарның профэвилелдер катыжыышкыны» эвес, харын-даа «Аль-Ашига» деп буржуаз партия база киржип турган. Оон-биле чергелештир Египетте, даштыкы шериглерни Нилдиң бүгү-ле унундан үндүрери дээш улустуң күчүлүг шимчээшкини калбарып үнген. Ол шимчээшкинниң базыышкыны-биле Египеттиң чазаа, 1936 чылдагы кулданыышкынныг англи-египет керээни болгаш Суданны Англия-биле кады чагырар дугайында 1899 чылдағы дуржулганы 1951 чылдың октябрьда күш чок болдуруп дүжүрген.

Делегейниң ийи дугаар дайынынга чедир колдуунда-ла англи-египет чөрүлдээлериниң үндезини болуп турган Судан дайын сөөлүндеги чылдарда Қатышкан Штаттарның демчээрежилгезиниң чери болу берген.

Американнарға Судандан чүү херегил?

Британның өске-даа доминионнарындан, колонияларындан болгаш садыг-наймаа кылыр черлериндан Қатышкан Штаттарның холунга сегирип ап турары чүүлдер—чиг-эт, садыг-саарылганың черлери, стратегтиг туруштар херек болуру билдингир. Суданның чери үнелиг казар байлактар-биле эгээртинмес. Суданның демир болгаш чес рудазы, алдын, ак-коргулчун, кара-коргулчун тывыштыг черлери, нефтилиг черлери—океан ындының монополияларының чилбизин хайындырып турар чүүлдер бо-дур. Африка типте чугула стратегтиг байдалда турар болгга, АҚШ Суданга база-ла онза кичээнгейни салып турар. Нил бассейниниң ортаакы кезии Суданның девискээрин таварты эрткен. Чер ажыл-агыйы Нилдиң сугларындан бүрүн хамааржыр Египеттиң девискээринге Нилдиң сугларын хуваап, таарыштырарын контрольдаарының болдунар аргазы Суданны ээлеп турар кижиниң эргезинге турар дээрзи база-ла билдингир болгай. «Цивилизастатыынган ээлекчи» (тодаргайлаарга, англия ийикпе азы өске-даа империалистиг күрүне) Нилдиң үстүү баштарын холунга тутпушаан, бодунуң эрге-ажыынга таарыштыр Египетти суг-биле шыва алзыптып, азы ону суг-биле кызагдап болур» деп, сураглыг англи инженер Қашн Скотт-Монкрифф бодунуң үезинде чугаалаан. Қатышкан Штаттар ам Суданны холга алырын оралдашпышаан, Египетке саңлдарлыг болурунуң база бир чепсээн алыр деп хордап турарлар.

Суданны экономика болгаш политика талазы-биле кулданырының суурун белеткевишаан, АҚШ эрткен чылдың төнчүзүнде чурттуң найсылалы Хартумга бодунуң доктаамал төлээ черин информация бюрозу деп сылдаг-биле тургузар оралдажыышкынны кылган. Ол чорук Англияны дүвүредипкен. Америк чаржалажыышкынны чайладыр хемчеглерни англия ап чоруткан. Ынчаар орта Вашингтон Англияны ажыы-биле кызып-кыярынче шилчээн болгаш оон түннелинде 1952 чылдың октябрьда Суданга америк «харылзаа бюрозун» тургусканының дугайын чарлаан. «Англия база бир соглуушкунну алган» деп англи солун «Дейли экспресс» демдеглээн.

Суданны колония кылыр сорулганы салбышаан, Қатышкан Штаттар оон-биле чергелештир ам Нилдиң бүгү унун даштыкы эжелелден хостаар дугайында Египеттиң болгаш Суданның национал негелдерини деткип турар кылдыр боттарын ынчаар көргүзерин кажарлап оралдажып турарлар. Күрүне департаментизи ындыг арга-биле ийи койгун өлүрер: Англияны үндүр кыскаш, Египетке база Суданга бодунуң туруштарын быжыглаар болгаш тургузуп турар агрессияга—Ортаакы төөн-чүк блогунга Египетти хаара тударының суурун белеткээр деп бодап турар.

Америк политиканың ол шугуму болза, Қаирге бо чылдың эгезинде болуп эрткен Судан айтыышының талазы-биле англи-египет чугаалажыышкыннарның үезинде тодаргай илерээн. Үшкү тала болуп АҚШ-тың ажыы-биле киришкени ол чугаалажыышкыннар Суданның чаа тургузуушкунунуң дугайында чаа англи-египет дугуржулгага февраль 12-де ат салганы-биле доозулганы билдингир болгай. Судан Египет-биле катыжар бе азы хамаарышпас күрүне болур бе дээрзин судан парламент үш чыл хуусаалыг «Шилчилге үези доозулганда 1955 чылда туюлунга чедир шиитпирлээр» деп дугуржулга доктааткан. Чуртту англи шериглериниң ээлеп чагырары «Шилчилге үезинде» хевээр артар, а англи генерал-губернаторнуң төлээлеткен бүрүн эргези, оон ажылчорудулгазын контрольдаар дугуржулга ёзугаар Египеттиң, Суданның, Англияның болгаш Пакистанның төлээлекчилериниң комиссия тургускан болза-даа, барык-ла кызыгаар чок болуп арткан.

Хамаарышпас чорукту Суданга доп-дораан тыпсыр дугайында египет болгаш судан улустарның күзелсоруун ам дугуржулга хандырбайн турар. Оон туржук, ол дугуржулганың ниити угланыышкыны Египеттиң болгаш Суданның үндезин национал эрге-ажыктары-биле чөрүлдешкек. Америк парлалга ук дугуржулгага үнелээшкинни бербишаан, оон кол сорулгазы Ортаакы төөн-чүктүң шериг блогунга Египетти хаара тудары болур деп ажыы-биле медеглээн. Судан дугайында дугуржулга болза, «англи шериглерни Суэц каналдың зоназындан үндүрер дугайында чугаалажыышкыннарны ажыдарынга таарымчалыг байдалды хандырып турар» деп «Ньюсиук» журнал бижээн. Суэц каналдың зоназының дугайында дугуржулганы чарган таварылгада «Эң-не күчүлүг араб чурт Египетти Ортаакы төөн-чүктүң камгалал организациязынга киирериниң оруу арыглатынган болур» деп ол журнал уламчылап бижээн.

Қаирге болуп эрткен Судан дугайында англи-египет чугаалажыышкыннарга америк элчин Кефферииниң киржилгези дугуржулгага бодунуң чогуур саңлдарын чедирген. Судан парламентизинче соңгулдаларны хайгааараарының талазы-биле комиссияга бодунуң төлээлекчизин киирерин АҚШ чедип алган болгаш ону Суданның хереэнге чаржалажырынга база Англияның туруштарын үзеринге ажыглавышаан, ол комиссия ам безин турازында аажылап турар. Оон-биле холбаштыр «Ньюсуик» журналдын: «Судан дугайында дугуржулга болза, англи саңлдарның улам ыңай кошкаанын айтып турар дээрзинге Лондонда чигзинмейн турарлар» деп бижээни таварылга эвес.

Ам туруп турар хоойлу үндүрер хуралды солуур Суданның парламентизинче соңгулдалар октябрьда болур. Ол соңгулдаларга белеткел чуртту даштыкы шериглерниң эжелеп чагырганының болгаш демократтыг организацияларга удур өлүрүкчү чоруктуң байдалдарынга болуп эрттип турар. Ам соңгулда хоойлузун болгаш соңгулда даңзызын чаартып көрүп турар, соңгулдаларны хайгааараарының талазы-биле комиссия кажарлавышаан, Судан улустуң эрге-ажыктарынга удурланыышкын хөделип турар. Комиссия болза, «даштыкының саңлдарынга алыскан» болгаш «оон ажыл-чорудулгазын даштыкыдан башкарып турар» деп медеглээш, комиссияда Суданның үш төлээлекчилериниң бирээзи оон составындан июнь 7-де үнген.

Суданның демократтыг организациялары бодунуң чуртунуң ёзулуг хамаарышпас чоруу дээш демиселди англи-америк империалистерниң үзүктел чок чимзениишкининиң кадыг-берге байдалдарынга калбардып турарлар.

С. ЛОСЕВ.

Парижтиң ажылчы чоннарының массалыг чыскаалы

ПАРИЖ. Бастилияны алганының оюнга алдар болдурган ажылчы чоннарның чаңчыл болган хөй шактыг чыскаалы июль 14-те Парижке болган. Чыскаалганнар Бастилия шөлүнден үнгеш, Францияның ажылчын шимчээшкининиң хоочун ажылдакчызы Марсель Қашен, Францияның коммунистиг партиязының Төп комитединиң кежигүннери Вальдек Роше болгаш Флоримон Бонт, депшилгелиг республиканчыларның эвилелиниң кежигүнү д'Астье Де Бижери, пастор Боск болгаш өскелерниң-даа турганы индирлиг Нация шөлге чедир чораннар.

Вьетнамда дайынны соксадыры, туттуруп-хоругдатырган патриоттарны хостаары, демократтыг эргелерни болгаш хосталгаларны камгалаары дээш демиселге ажыл-чорудулганың чаңгыс-эвин быжыглаарының лозунгузу-биле эрткен чыскаалга Парижтиң демократтыг янзы-бүрү организациялары киришкеннер. Беш улуг күрүнелериниң удуртукчуларының конференциязын доп-дораан чыылдырарын, маргылдаалыг бүгү айтырыгларны шиитпирлээрин чыскаалганнар негээннер. Чыскаалганнарның аразында генерал Петиге баштаткан Францияның запас офицерлериниң болгаш унтер-офицерлериниң колонназы база бар болган. Олар француз армияның национал характерин хевээр артырарын болгаш «Европа армиязы» деп адаар армияны тургузарындан ойталаарын негээннер.

Чыскаал болза, демократтыг хосталга, национал хамаарышпас чорук болгаш тайбың дээш демиселди француз ажылчы чоннарның үзүк чок үргүлчүлээриниң тура-соруун илереткен.

Чыскаал үезинде индирден ырак эвеске Нация шөлүнге полиция бөлүк чыскаалганнарже халдаашкын кылган. Аңаа үскүлежиишкиннер болган, оон түннелинде чыскаалганнардан дыка хөй кижи балыгланган болгаш ол ышкаш өлген. Полицейжилерден дыка хөй кижи балыгланган.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республиканың Премьер-министриниң чанында парлалга ведомствозунуң дыңнадыы

БЕРЛИН. АДН агентилели июль 11-де Герман Демократтыг Республиканың Премьер-министриниң чанында парлалга ведомствозунуң дыңнадыын дамчыткан.

Америк удуртулганың Берлинге кылган чөңгээзи буураанының соонда, америк чазак 1953 чылдың июль 10-да Совет чазакка чоруткан нотазында Герман Демократтыг Республиканың чонунга 15 миллион доллар өртектиг аъш-чем продуктуларын бээрин аазаан.

Герман Демократтыг Республиканың чонунуң материалдыг байдалын экижидеринче болгаш бистиң адачуртувусту тайбың арга-биле катыштырарынче угланган Герман Демократтыг Республиканың чазааның чаа хемчеглериниң боттандырарындан коргуп турар болгаш июнь 17-де фашистиг авантюраның дузазы-биле ук хемчеглерни үзерин оралдашкан күштер боттарының ол бужар бак чөңгээзиниң соонда «америк дузаламчының» аргазы-биле боттарының агентуразын организастаарын база катап оралдажып турар турлар. Герман Демократтыг Республикага аъш-чем продуктуларын канчаар хуваарының дугайында айтырыгларны шиитпирлээринге америк, англи болгаш француз дээди комиссарлар ыяавыла киржир ужурлуг деп медеглел эжелелдиң америк политиказының сорук-киирикчилери чүнү чедип алырын күзеп турарыл дээрзин тодаргай көргүзүп турардыр.

Герман Демократтыг Республиканың чазаа иштики-герман садыг дугуржулгаларын чыл санында-ла ийи миллиард марка түңге чарарынга беленин каш чылдарның мурнунда-ла медеглеп турган. Американнарның эрге-чагырга органнары болгаш Аденауэрниң чазаа ук чүткүүшкүннерни бүгү-ле арга-биле моондактап турарлар, оон түннелинде Германияның чөөн-даа, барыын-даа кезектериниң экономиказынга улуг когарал чедиртинген. Барыын Германияның фирмалары Герман Демократтыг Республика-биле садыглажылга дээш бонн чазактың талазындан истеп-сүрүүшкүнге болгаш шииткелге таварышкан, американнар Герман Демократтыг Республиканың доллар счёттарын база хураап алганнар болгаш ол дугайында удурланыышкыннар турза-даа, ук счёттарны амдаа дедир эгитпээннер.

Америк саналды чүгле суртаал нептередир дээн чөңгээ кылдыр санап болур. Бир эвес АҚШ-тың чазаа немец улуска шынап-ла дузалаарын күзеп турар болза, ол чүнүң-даа мурнунда иштики-герман садыг талазыбиле бүгү кызыгаарлаашкыннарын узуткаар ужурлуг болгаш немец иштики болгаш даштыкы садыгны хостуг деп санаар база Шуманның планын күш чок болдурар ужурлуг. Бир эвес АҚШ-тың чазаа Боннуң болгаш Парижтиң шериг керээлерин күш чок болдуруп, герман айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээрибиле дөрт күрүнелериниң конференциязын чыылдырар деп санаар болза, немец улуска дээре дуза ол болур ийик. Герман Демократтыг Республиканың дугайында үстүнде ындыг сагыш салыышкынын үндүре берген америк империалистер Барыын Германияда бүдүн чартык миллион ажыл-чоктар ёзулуг хандыртынып, доктаамал ажылды алзын дээр дугайында сагыш салган болза харын эки болур ийик.

Герман Демократтыг Республиканың чону АҚШ-тың чазааның саналын дорамчылаашкын кылдыр көрбүшаан, делегейниң кайызында-даа болза, национал эрге-ажыктарынын-не кудуладып турар «дузаламчының ындыг америк хевирлериниң» ойталап турар. Бир эвес американнар болгаш Аденауэр Герман Демократтыг Республиканың садыынга чөңгээлиг чоруктар кылырындан ойталааш, Герман Демократтыг Республиканың счёттарын хостаар болза, бот-боттарының дең эргелеринге үндезилетинген таарымчалыг садыг харылзааларын тургузуп болур. Қанчаарга-даа, саартынып чадап каан дайнаар резинка ийикпе азы өске-даа ирий берген америк бараааннарны садып алыр кандыгдаа күзел чок.

Герман Демократтыг Республика АҚШ-тан бараан талазы-биле хамааржып турар дээр янзылыг чүвени АҚШ-тың парлалгазының кылып турары мырынай шоодунчугдур. Ол болза, будалыышкын болур деп чүве шуут билдингир-дир. Делегейниң демократтыг рынгунуң чурттарынга хамааржып турар Герман Демократтыг Республиканың чазаа Совет Эвилелиниг-биле, Кыдат-биле, Польша-биле, Болгария-биле болгаш Румыния-биле ажыктыг садыг дугуржулгаларын чарып алган болгаш ам үеде Герман Демократтыг Республиканың Совет Эвилелинден база бараааннар садып алыр дугайында немелде дугуржулганы чарар деп чугаалажып турар.

(СЭТА).

Кореяга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарда корей-кыдат төлөөлериниң дыңнадыглары

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Кэсондан дыңнатканы болза:

Тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарда корей кыдат төлөөлер июль 13-те мооң дараазында дыннадыгны парлаан:

Ийи таланың аразынга дугуржулганы ёзугаар тургускан туттурган шериглер лагерьлеринге азар ылгавыр демдектери тодаргай көстүп турган туттурган шериглер турар Суанда корей-кыдат таланың чыглыр төп чериниң кырынга июль 10-да 11 шак 35 минутадан 11 шак 55 минутага чедир өске таланың шериг самолёду шоолуг эвес беликке дээскинмишаан, бомбалаан болгаш пулемёт-биле боолаан. Оон түннелинде өске таланың туттурган 5 шериг албанныглары өлген болгаш 15 кижи балыгланган. Туттурган шериглер турар шак ол чылда чериниң каш бажыңнары үрелген. Төп чылда черинде туттурган шериглерге дузалажыры-биле далажып бар чыткан хандырылга ажылдакчыларының 4 кижизи балыгланган болгаш өлген.

Шак бо өнчүк-чөңгээни холбаштыр тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарда корей-кыдат төлөөлериниң баштыны генерал Нам Ир июль 13-те өске таланың төлөөлериниң баштыны генерал-лейтенант Уильм Гаррисоннуң адынче шыңгыы удурланыышкын чоруткан. Дугуржулгаларны шак мынчаар буруулуу-биле үреп турары дээш шыңгыы харыысалганы өске таланың чүктээрин генерал Нам Ир шиитпирлиг айыткан

(СЭТА).

* * *

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Кэсондан дыңнатканы болза:

Кореяга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарда киржип турар корей-кыдат төлөөлер июль 14-те мооң дараазында дыннадыгны парлаан:

Июль 14-те ийи таланың төлөөлериниң хагдынчак хуралы болган. Дараазындагы хуралды июль 15-те эртенгиниң 11 шакта кылыр деп дугурушкан.

(СЭТА).

Францияның Национал хуралында

ПАРИЖ. Июль 11-те кыска хуралдаанының сөөлүнде Национал хурал Ланьельдиң чазааның санхөө дүрүмүнүң бүгү үүлдерин ону ийи катап номчаанының соонда 313 бадылаашкын-биле 268 бадылаашкынга удур күштүг кылдыр бадылаан.

Ынчангаш, республика чөвүлелиниң удурланып турганы кывар үүлге өртек улгаттырарының болгаш спирт аймаанга үндүрүг доктаадырының талазы-биле статьялар күштүг болган. Ланьельдиң дүрүмтөлевилели ниитизи-биле ам шуут бадылатынган деп санатынар.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократтыг Республиканың Улустуң армиязының Кол командылалының июль 14-те медээлээни болза, улустуң шериглери төп фронтунуң туştус участоктарынга дайзынга удур камгалалдың кадыг-дошкун тулчуушкуннарын чоруткан.

Июль 13-түң дүнезинде америк агааржы дээрбечилер Мурнуу Пхенан можунуң Чунхва уездизинче чурттакчыларлыг черлерже халдаашкын кылган болгаш оларны корум-чурум чогу-биле бомбалаан.

(СЭТА).

—⊙—

Вьетнамның Улустуң армиязының чедиишкиннери

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң медээзин ёзугаар алырга, июльдуң 11 болгаш 12-же дүнезинде Вьетнамның Улустуң армиязы Ханойдан 25 километр хире черде турар Фуонг Тру деп быжыглал пунктуну хостаан.

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң Сайгонда корреспондентизиниң дыннадып турарын ёзугаар алырга, июльдуң 11 болгаш 12 хүннеринде Вьетнамның Улустуң армиязының кезектери Ми-То районда дайзынның 8 туруштарын хостаан. Ол туруштар болза, Сайгоннуң мурнуу-барыын талазынче 120 километр черде турарлар.

(СЭТА).

—⊙—

Тегеранның тууйбу заводтарында ажыл соксадыышкыннарының тиилелгези

ТЕГЕРАН. Тегеранның тууйбу заводтарының 20 муң ажылчыннарының хоорайның ажылчы чоннарынга деткиткен ажыл соксадыышкыны 10 хүн демиселдиң соонда ажылчыннарның тиилелгези-биле доозулган деп солуннар дыңнадып турар.

«Шахбаз» солуннуң демдеглеп турары-биле алырга, ажылчыннарның ажыл төлевирин 20 хуу улгаттырарынга үлетпүр ээлери чөпшээрешкен. Ажылчыннарның негеп турары ажыл төлевиринге негелдениң арткан 5 хуузунуң дугайында айтырыгны күш-ажыл министерствозунуң чанында комиссия шиитпирлээр ужурлуг. Ол комиссия болза, күш-ажыл болгаш социал страхованиениң дугайында хоойлуну амыдыралга боттандырарының талазы-биле ажылчыннарның өске-даа негелделерин бир неделя дургузунда чугаалажып көөр ужурлуг.

Үлетпүр ээлериниң ажылдан үндүргени бүгү ажылчыннар ажылга катап кирер болгаш ажыл соксадыышкынының үезинде ажыл төлевирин төлеп берген турар деп солун демдеглээн.

(СЭТА).

—⊙—

Совет шыдыраачыларның Москваже ээп келгени

Июль 15-те Нью-Йоркка АҚШ-тың командазы-биле ойнаар дээш чоруткан бөлүк совет шыдыраачылар июль 14-те Парижтен Москваже ээп келгеннер.

Совет шыдыраачылар Нью-Йорк хоорайдан дашкаар үнүп болбас болгаш КНО-нуң чанында ССРЭниң төлээ черинге хамааржып турар Гленков хоорайда чайлагга үгле хүндүскү үеде барып, баар санында-ла дашкаартан келгеннерни хайгааараар эрге-чагырганың чөпшээрели-биле баар болгаш ынчаарга анаа черле хонуп болбас деп негелдени америк эрге-чагырганар кылган деп мооң мурнунда-ла парлалга медээлеп турган болгай.

Ол кызыгаарлаашкыннарга Бүгүэвилелдиң шыдыраа секциязы болгаш совет шыдыраачылар удурланып турда-ла, америк эрге-чагырганар ук кызыгаарлаашкыннарындан ойталаваннар. Ол чоруктуң ужурунда совет шыдыраачылар Нью-Йоркка баар арга чок болгаш болур дээн маргылдаага киржир арга чок деп санааннар.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор
О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Қызыл хоорайның Октябрь кудумчузунуң № 37 бажында чурттап турар Аникина Клавдия Перфильевна, адрези билдинмес ашаа Николай Павлович Аникинден чарлыр дугайында айтырыг көдүрүп турар.

Ол дугайында херекти Қызыл хоорайның № 1 участоктуң улус судунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Қызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7 ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орадакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллдистериниң — 3—88; харыысалгалыг секретарьның 4—98; пропаганда болгаш агитация, уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллдистериниң 8—68, иштики информация, бухгалтерияның — 8 — 65

ТС02040 Облкүүскомнуң типографиязы